

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jméne m republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Vlasty Formánkové, soudce zpravodaje Pavla Rychetského a soudce Miloslava Výborného v řízení o ústavní stížnosti **Ing. L. M.**, zastoupeného Mgr. Lucií Brusovou, advokátkou se sídlem v Ostravě, Masná 8, proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 2 ze dne 15. října 2007 sp. zn. 21 C 164/2006-35, rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 19. června 2008 č. j. 29 Co 34/2008-57 a usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. března 2011 č. j. 30 Cdo 40/2009-80, za účasti **Obvodního soudu pro Prahu 2, Městského soudu v Praze a Nejvyššího soudu** jako účastníků řízení a **České republiky – Ministerstva spravedlnosti**, se sídlem v Praze 2, Vyšehradská 16, jako vedlejší účastnice řízení, t a k t o:

Ústavní stížnost se z a m í t á.

O d ů v o d n ě n í:

I.

Rekapitulace řízení před obecnými soudy

1. Včas podanou a z hlediska formálních náležitostí bezvadnou ústavní stížností, jež byla Ústavnímu soudu doručena dne 30. května 2011, navrhl stěžovatel zrušení v záhlaví uvedených rozhodnutí obecných soudů, neboť měl za to, že jimi bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“).

2. Z ústavní stížnosti, napadených rozhodnutí, jakož i z příslušného spisu vedeného u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 21 C 164/2006 vyplývá, že stěžovatel se žalobou proti České republice – Ministerstvu spravedlnosti domáhal zaplacení částky 325 000 Kč s úrokem z prodlení za dobu od 2. října 2006 do zaplacení. Tato částka měla představovat náhradu nemajetkové újmy, která mu měla vzniknout v důsledku průtahů v řízeních o výkon rozhodnutí vedených u Okresního soudu v Prostějově pod sp. zn. 14 E 1076/99 a 14 E 1077/99.

3. Průběh těchto řízení lze shrnout tím způsobem, že stěžovatel navrhl výkon rozhodnutí pro pohledávku ve výši 69 524 Kč prodejem movitých věcí (sp. zn. 14 E 1076/99) a pro pohledávku 68 680 Kč srážkami ze mzdy (sp. zn. 14 E 1077/99). Obě řízení byla zahájena na základě jeho návrhů dne 25. listopadu 1999, přičemž k nařízení výkonu rozhodnutí došlo v obou případech jednotlivými usneseními ze dne 30. listopadu 1999. V případě prvního řízení byl dne 6. března 2000 proveden soupis

majetku povinného. Dne 10. března 2000 se povinný odvolal proti posledně uvedenému usnesení, k odstranění vad tohoto podání byl však soudem vyzván až 4. srpna 2003. Dražba sepsaných věcí se tak konala v říjnu 2004, tedy poté, co Krajský soud v Brně potvrdil usnesení o nařízení exekuce, přičemž získaná částka byla zaslána na účet oprávněného. V dalších měsících byly opakovány pokusy o provedení soupisu majetku, bylo však zjištěno, že povinný je nezaměstnaný a žádný majetek nemá, protože došlo po sdělení této skutečnosti stěžovateli k zastavení výkonu rozhodnutí. Pokud jde o druhé řízení, usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí bylo doručeno jak povinnému, tak jeho zaměstnavateli, který srážky v dalším období prováděl. Dne 4. září 2000 tento zaměstnavatel sdělil, že u něj povinný přestal pracovat, o čemž byl vyrozuměn i stěžovatel. Soud dál průběžně činil úkony ke zjištění, zda povinný pracuje.

4. Dne 16. července 2003 podal stěžovatel u předsedy Okresního soudu v Prostějově stížnost na průtahy v uvedených řízeních. Ten po prošetření situace dospěl k závěru, že v řízení vedeném pod sp. zn. 14 E 1076/99 došlo k průtahům nejméně od června 2002, kdy nebyly soustředěny podklady pro rozhodnutí o odvolání povinného, které proto ani nebylo předloženo nadřízenému soudu k rozhodnutí. Za tyto průtahy se omluvil. S ohledem na povahu řízení o výkonu rozhodnutí srážkami ze mzdy, které pro soud prakticky končí nabytím právní moci usnesení o návrhu na nařízení a uvědoměním plátce mzdy, však v řízení vedeném pod sp. zn. 14 E 1077/99 žádné průtahy neshledal.

5. Obvodní soud pro Prahu 2 žalobě částečně vyhověl rozsudkem ze dne 15. října 2007 č. j. 21 C 164/2006-35, kterým vedlejší účastníci uložil zaplatit žalobci částku 10 000 Kč s úrokem z prodlení od 27. listopadu 2006 do zaplacení. V rozsahu zbylé částky žalobu zamítl. Ve svém odůvodnění uznal, že v řízení vedeném pod sp. zn. 14 E 1076/99 došlo k nesprávnému úřednímu postupu spočívajícímu v průtazích v období od června 2000 do srpna 2003, které mělo za následek porušení práva stěžovatele na učinění úkonu v přiměřené lhůtě. Nečinnost soudu sice byla dána objektivními skutečnostmi v důsledku nedostatečného personálního obsazení exekučního úseku, to však nezbujuje stát odpovědnosti za ni, neboť ta je založena na objektivním principu. Při svém závěru o existenci průtahů současně přihlédl k celkové době řízení, které skončilo až právní mocí rozhodnutí odvolacího soudu dne 14. ledna 2006.

6. Skutečnost, že Evropský soud pro lidská práva nepovažuje dané řízení za takové, jež má být urychleně vyřízeno, jakož i to, že stěžovatel vede po celé republice množství soudních sporů, nelze podle soudu prvního stupně považovat za důvody, pro které by jako dostatečné zadostiučnění postačovalo konstatování porušení práva stěžovatele. Vedení těchto sporů je nakonec jeho nezpochybnitelným právem, byť se může promítnout do hodnocení významu jednotlivých soudních řízení, a tím i do výše odškodnění. Po zohlednění všech kritérií uvedených v § 31a odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ale soud nepovažoval za opodstatněnou ani stěžovatelem uplatněnou částku 150 000 Kč, vztahující se k řízení vedenému pod sp. zn. 14 E 1076/99. Poukázal především na to, že na rozdíl od klasického nalézacího řízení závisí délka exekučního řízení do značné míry na solventnosti povinného, protože při hodnocení existence průtahů nelze vycházet z celkové délky řízení, ale z toho, zda o návrhu na výkon rozhodnutí bylo rozhodnuto v přiměřené lhůtě a zda soud nadále činil v přiměřených lhůtách úkony, ke kterým byl povinen v rámci realizace nařízeného výkonu rozhodnutí. Soud (ani stát) ale není zodpovědný za to, že nařízený výkon

rozhodnutí je neúspěšný. V dané věci došlo k průtahům až poté, co bylo bez zbytečné prodlevy rozhodnuto o nařízení výkonu rozhodnutí a byl proveden soupis majetku. Následně v roce 2004 byly vydraženy všechny věci ze soupisu majetku povinného z roku 2000 s výjimkou jedné, která byla rozhodnutím soudu vyloučena z exekuce. Stěžovatel tak nebyl poškozen ve svých právech domoci se na povinném částky, pro kterou byl výkon rozhodnutí nařízen. I v dalším období přitom byly opakovaně činěny řádné kroky k zjištění movitého majetku povinného. Při hodnocení významu tohoto exekučního řízení pro žalobce soud nakonec přihlédl i k tomu, že stěžovatel si v době, kdy koupil předmětnou pohledávku, musel být vědom, že vzhledem k minulosti proběhnutším exekucím proti povinnému bylo málo pravděpodobné, že se svou pohledávkou bude plně uspokojen. Soud prvního stupně proto stanovil výši odškodnění na 10 000 Kč jako částku symbolizující určitou satisfakci za uvedený průtah, jež současně odráží malý význam tohoto sporu pro žalobce plynoucí z výše uvedených důvodů.

7. Závěrem svého rozhodnutí soud prvního stupně konstatoval, že v případě řízení vedeného pod sp. zn. 14 E 1077/99 nedošlo k žádnému nesprávnému úřednímu postupu, neboť návrhu na výkon rozhodnutí srážkami ze mzdy bylo bez jakýchkoli průtahů vyhověno a výkon rozhodnutí byl bez zbytečného odkladu nařízen a doručen zaměstnavateli povinného, který pak srážky ze mzdy prováděl. Soud rovněž konal po oznámení zaměstnavatele, že povinný rozvázal pracovní poměr, když učinil řádné úkony k eventuálnímu zjištění nového zaměstnavatele.

8. Rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 2 byl potvrzen rozsudkem Městského soudu v Praze ze dne 19. června 2008 č. j. 29 Co 34/2008-57, jimž tento soud neshledal odvolání stěžovatele opodstatněným. Podle jeho názoru soud prvního stupně dostatečně zjistil skutkový stav a věc skutkově správně posoudil. Pro stručnost tak odkázal na správné a vyčerpávající odůvodnění jeho rozsudku.

9. Proti rozsudku odvolacího soudu podal stěžovatel dovolání, v němž poukázal na právní závěr Evropského soudu pro lidská práva, podle něhož má být způsob stanovení majetkového zadostiučinění za morální újmu způsobenou průtahy v řízení založen na kritériu základní výchozí částky pohybující se ve výši 1000 až 1500 € za jeden rok jejich trvání. Zásadní právní význam přitom přikládal otázce, zda tento závěr je třeba aplikovat i v českém právu v tom smyslu, že je součástí obsahu příslušných ustanovení o odpovědnosti za nesprávný úřední postup. Nejvyšší soud jeho dovolání odmítl, když dospěl k závěru, že mu stěžovatel nepředložil žádnou otázku, kterou by ve smyslu § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu bylo možné považovat za zásadně právně významnou.

10. Ve svém odůvodnění v obecné rovině zdůraznil, že při přezkumu výše zadostiučinění posuzuje v zásadě právní otázky spojené s výkladem podmínek a kritérií obsažených v § 31a zákona č. 82/1998 Sb., přičemž výslednou částkou se zabývá až tehdy, byla-li by vzhledem k aplikaci tohoto ustanovení na konkrétní případ zcela zjevně nepřiměřená. To znamená, že v dovolacím řízení posuzuje jen správnost základních úvah soudu, jež jsou podkladem pro stanovení výše přiměřeného zadostiučinění. Předložená otázka již byla v jeho judikatuře řešena, např. v rozsudku ze dne 21. října 2010 sp. zn. 30 Cdo 3026/2009 nebo v rozsudku ze dne 20. května 2009 sp. zn. 25 Cdo 1145/2009. Soudy obou stupňů se přitom od jejich závěrů neodchýlily. Při stanovení formy a výše zadostiučinění přihlédl ve smyslu § 31a odst. 2 zákona č.

82/1998 Sb. k závažnosti vzniklé újmy a k okolnostem, za nichž k nemajetkové újmě došlo, jakož i k jednotlivým kritériím podle § 31a odst. 3 tohoto zákona.

11. Nejvyšší soud současně podotkl, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívalo na vyřešení zcela jiné otázky. Závěr o přiměřenosti zadostiučinění ve výši 10 000 Kč byl totiž založen na tom, že žalobci vznikla nemajetková újma v zásadě na minimální úrovni, neboť pohledávku vůči povinnému zakoupil v době, kdy již proti němu byla vedena exekuční řízení, a nadto sám vede po celé republice velké množství sporů. Význam tohoto konkrétního řízení tak pro něj nemůže být nikterak velký a přisouzená částka má prezentovat omluvu státu za tříletý průtah v řízení, za který se ostatně již v roce 2003 stěžovateli omluvil předseda soudu. Stěžovatel nevznesl žádné konkrétní námitky proti výkladu jednotlivých kritérií významných pro výši přisouzeného zadostiučinění, ale pouze vyjádřil nesouhlas s jeho výší v dané věci.

II.

Argumentace stěžovatele

12. Stěžovatel spatřuje neústavnost všech výše uvedených rozhodnutí obecných soudů v nesprávném právním posouzení neúplně zjištěného skutkového stavu, v nepřezkoumatelnosti rozsudku a v řadě procesních pochybení, zejména neprovedení navržených důkazů a extrémním nesouladu mezi zjištěným skutkovým stavem a právním posouzením věci.

13. Pochybení se měl dopustit v první řadě Nejvyšší soud, když odmítl dovolání stěžovatele z důvodu, že nepředložil žádnou otázku zásadního právního významu. Dovolání směřovalo ke zpochybnění závěrů odvolacího soudu, na jejichž základě mu nepřiznal náhradu nemajetkové újmy v penězích ve smyslu § 31a odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb., přičemž namítané vady předchozích řízení byly přípustným dovolacím důvodem podle § 241a odst. 2 písm. a) občanského soudního řádu. Kromě toho bylo zřejmé, že závěr o neexistenci průtahů navzdory v době jeho podání déle než 10 let trvajícím řízením byl v extrémním a očividném rozporu se skutkovými zjištěními. Nejvyšší soud v dané věci postupoval jinak než v obdobných věcech stěžovatele, v nichž naopak provedl nápravu nesprávných rozhodnutí soudů nižších stupňů, jimiž byly žaloby na náhradu nemajetkové újmy buď zamítnuty, nebo bylo konstatováno, že k určitým průtahům došlo, aniž by za ně bylo přiznáno odškodnění. Jako příklady uvádí mj. rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 4. listopadu 2010 sp. zn. 30 Cdo 763/2009, ze dne 5. října 2010 sp. zn. 30 Cdo 4761/2009 nebo ze dne 23. září 2010 sp. zn. 30 Cdo 958/2009. Stěžovatel zdůrazňuje, že právě prostřednictvím aplikace § 31a zákona č. 82/1998 Sb. je realizováno právo na nápravu porušení práv nebo svobod zaručených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“) podle jejího čl. 13.

14. Dále má stěžovatel za to, že v obou řízeních o výkon rozhodnutí došlo k několikaletým průtahům v řízení, v jejichž důsledku mu vznikla nemajetková újma. Nesouhlasí přitom s tím, jakým způsobem existenci průtahů v obou řízeních vyhodnotily obecné soudy. V souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (např. rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006 ve věci vedené pod č. 64890/01 – *Apicella proti Itálii*) mu tak měla být přiznána částka 20 000 Kč za každý rok průtahů v jednotlivých řízeních. Obecné soudy zároveň nesprávně posoudily kritéria pro určení výše nemajetkové újmy, což platí i pro závěr o marginálnosti žaloby v prvně uvedeném

řízení. Stěžovatel sám přitom k průtahům nepřispěl, nýbrž naopak opakovaně žádal a urgoval soudy, aby v jeho věcech rozhodly v přiměřeném čase. V dané věci tak nepřicházelo v úvahu nahrazení zadostiučinění toliko konstatováním porušení daného práva, o němž lze výjimečně uvažovat za předpokladu, že újma způsobená poškozenému je zanedbatelná. Soudy měly zároveň vzít v úvahu negativní dopady těchto průtahů na platební schopnost stěžovatele a na jeho zdraví.

15. Nad rámec uvedených námitek stěžovatel vytýká dovolacímu soudu, že ve svých úvahách opominul existenci újmy, která se v případě porušení práva na projednání věci v přiměřené lhůtě presumuje. Nesouhlasí s tím, že v průběhu řízení měl účinný právní prostředek nápravy, neboť ve smyslu konečného rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 16. října 2007 o přijatelnosti stížnosti č. 40552/02 – *Vokurka proti České republice* za takový nebylo možné považovat hierarchickou stížnost na průtahy v řízení podle § 164 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). Závěrem stěžovatel namítá, že v řízení nebyl proveden výslech třech soudních úřednic působících na Okresním soudu v Prostějově, které tyto průtahy měly způsobit.

III.

Průběh řízení před Ústavním soudem

16. Ústavní soud si vyžádal spis vedený u Obvodního soudu pro Prahu 2 pod sp. zn. 21 C 164/2006 a vyzval účastníky řízení k vyjádření se k ústavní stížnosti.

17. Nejvyšší soud, jenž se vyjádřil prostřednictvím předsedy senátu 30 Cdo, nepovažuje ústavní stížnost za důvodnou. Konkrétně uvedl, že stěžovatel dovolacímu soudu vytýká nepřipuštění dovolání z důvodu neshledání otázky zásadního právního významu, aniž by tvrdil a argumentačně vymezil, jaké jeho základní právo mělo být odmítnutím dovolání porušeno. K poukazu na rozsudek sp. zn. 30 Cdo 763/2009 dodává, že v něm byla řešena otázka formy odškodnění nemajetkové újmy, zatímco v napadeném rozhodnutí brojil stěžovatel jen proti výši přiznaného zadostiučinění, aniž by vymezil právní otázku spojenou s výkladem kritérií obsažených v § 31a zákona č. 82/1998 Sb., jež by měla judikatorní přesah. Ve zbytku odkazuje na odůvodnění svého usnesení.

18. Obvodní soud pro Prahu 2 a Městský soud v Praze ve svých vyjádřeních v plném rozsahu odkázaly na obsah napadených rozsudků.

19. Uvedená vyjádření byla zaslána k replice stěžovateli, jenž ale prostřednictvím své právní zástupkyně sdělil, že se k nim nebude vyjadřovat. Následně dne 7. října 2011 obdržel Ústavní soud další podání přímo od stěžovatele, podle kterého postupoval Nejvyšší soud při hodnocení podmínek přípustnosti dovolání formalisticky a v rozporu s povinností soudů poskytovat jednotlivcům ochranu základních práv a svobod.

20. Ústavní soud neshledal, že by v dané věci bylo možné očekávat od ústního jednání další objasnění věci, protože od něj podle § 44 odst. 2 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, s výslovným souhlasem účastníků řízení upustil.

IV.
Vlastní posouzení

21. Poté, co se Ústavní soud seznámil s obsahem příslušného spisu, s nímž koresponduje výše shrnutý průběh řízení, přezkoumal napadená rozhodnutí v rozsahu uplatněných námitek a dospěl k následujícím závěrům.

IV./a
Námítka nesprávného posouzení přípustnosti dovolání

22. Ústavní soud se v první řadě zabýval námitkou, zda k porušení základních práv a svobod stěžovatele nedošlo v důsledku nesprávného posouzení přípustnosti dovolání. Shledal-li by totiž tuto námitku důvodem pro kasaci napadeného usnesení, byl by vzhledem k pokračování řízení před obecnými soudy jakýkoliv další přezkum jejich závěrů předčasným.

23. Z výše uvedeného shrnutí vyplývá, že dovolání stěžovatele mohlo být přípustné jen podle § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu, tedy za předpokladu, že napadený rozsudek odvolacího soudu měl ve věci samé po právní stránce zásadní význam. Posouzení existence otázky zásadního právního významu je podle ustálené judikatury Ústavního soudu věcí uvážení dovolacího soudu. Nicméně platí, že i v tomto případě musí být dbáno povinnosti soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám účastníků řízení, přičemž ani dovolací soud se při svém hodnocení nesmí dopustit svévole nebo jiného postupu, v jehož důsledku by došlo k jejich porušení. O takovýto případ se však v dané věci nejedná. Nejvyšší soud ve svém usnesení konstatoval, že se k otázce výše přiměřeného zadostiučinění v poměrech České republiky vyjádřil již ve svých výše uvedených (veřejně dostupných) rozhodnutích, a odkázal na ně. Neshledal přitom, že by se od nich soudy nižších stupňů relevantním způsobem odchýlily. Stěžovatel navíc v dovolání zpochybnil jen výši přiznaného zadostiučinění, aniž by uplatnil jakékoliv další námítka vůči způsobu, jakým byla v dané věci aplikována kritéria podle § 31a odst. 2 a 3 zákona č. 82/1998 Sb. Za této situace nelze Nejvyššímu soudu vytknout, že se nezabýval otázkou, zda se soudy v předmětných exekučních řízeních dopustily průtahů v širším rozsahu nebo zda soudy nižších stupňů v dané věci správně aplikovaly uvedená zákonná kritéria. Odlišné hodnocení jeho postupu přitom neodůvodňuje ani poukaz stěžovatele na jiná rozhodnutí „v jeho věcech“, v nichž bylo dovoláním vyhověno, protože ta se týkala skutkově odlišných případů a ze strany dovolatele byly (podle veřejně přístupných znění těchto rozhodnutí) uplatněny jiné námítka.

24. Určitou výhradu lze mít pouze k závěru Nejvyššího soudu, podle něhož spočívalo rozhodnutí odvolacího soudu na řešení jiné než stěžovatelem přednesené právní otázky. Jeho východiskem bylo zjištění, že stěžovateli byla způsobena nemajetková újma pouze na minimální úrovni, z čehož se odvíjelo i určení částky zadostiučinění. Rozlišování mezi těmito situacemi však podle Ústavního soudu nemůže být striktní. I závěr o vzniku toliko minimální újmy by totiž měl být, jak bude uvedeno níže, výsledkem úvah o tom, že existují určité konkrétní okolnosti, jež odůvodňují takovéto snížení přiznané částky oproti výchozí základní částce zadostiučinění za jednotlivé roky řízení. Otázka aplikace závěrů judikatury Evropského soudu pro lidská práva pro určení této výchozí částky tedy byla namíste, což však nic nemění na tom, že se s ní Nejvyšší soud i tak dostatečným způsobem vypořádal.

25. Ústavní soud nakonec považoval za žádoucí vyjádřit se k otázce, zda uvedené závěry ve vztahu k posouzení přípustnosti dovolání ob stojí s ohledem na skutečnost, že nálezem ze dne 21. února 2012 sp. zn. Pl. ÚS 29/11 bylo rozhodnuto o zrušení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu uplynutím dne 31. prosince 2012. Toto ustanovení bylo aplikováno i v dané věci. Důvodem jeho zrušení byla stručně řečeno neurčitost, jež účastníkům řízení neumožňovala předvídat přípustnost jím upraveného typu dovolání, přičemž k odstranění tohoto nedostatku nedošlo ani působením judikatury Nejvyššího soudu, jejíž dlouholetá nejednotnost zakládala mezi jednotlivými dovolateli nepřipustnou nerovnost. Důsledky této neurčitosti se tak promítaly do právního postavení všech dovolatelů, a to přinejmenším pokud jde o jejich jistotu ohledně splnění procesních podmínek pro meritorní projednání dovolání. Přesto však takto vymezený derogační důvod nepostačuje pro obecný závěr, že rozhodnutím Nejvyššího soudu o přípustnosti dovolání podle předmětného ustanovení musela být porušena základní práva a svobody účastníka dovolacího řízení. Je totiž zřejmé, že konstatovaná neurčitost a související různorodá praxe působily k tíži účastníků řízení jen v některých případech a v závislosti na konkrétních okolnostech i v různé intenzitě.

26. Vyloučení aplikace tohoto ustanovení se zpětným účinkem, jakož i po zůstávající dobu jeho účinnosti, byť by přicházelo v úvahu jen v případech, kdy by jinak došlo k porušení základních práv a svobod některého z účastníků řízení, by nevedlo k odstranění této nerovnosti v přístupu k dovolání, ale k jeho prohloubení. Pokud by totiž případné porušení mělo v konkrétním případě spočívat např. v nepřipuštění dovolání, jež by vzhledem ke způsobu vyřízení dovolání v desítkách či stovkách jiných obdobných případů mělo být v souladu s principem rovnosti připuštěno, pak by neaplikace zrušeného ustanovení, představující možný zpětný účinek derogačního nálezu Ústavního soudu [srov. náleze ze dne 19. dubna 2011 sp. zn. Pl. ÚS 53/10 (119/2011 Sb.), bod 146], nevedla k věcnému projednání tohoto dovolání, nýbrž k jeho jistému odmítnutí pro nepřipustnost. Předmětný derogační náleze by tak všechny dovolatele, jež podali dovolání za účinnosti dosavadní právní úpravy, postavil do ještě nepříznivější právní situace, protože by jim uzavřel jakýkoliv, tedy i dosavadní na uvážení záviselý přístup k dovolacímu soudu.

27. Výše uvedená situace se v judikatuře Ústavního soudu nevyskytla poprvé. Již v minulosti přistoupil Ústavní soud v některých případech konkrétní kontroly norem ke zrušení zákonných ustanovení z důvodu, že na jejich základě docházelo k nepřipustným zásahům do základních práv a svobod jednotlivce (což je nakonec i nezbytným předpokladem tohoto typu kontroly norem), přesto však nezpochybnil jejich další aplikaci ani v případě těch právních vztahů, jež vznikly za jejich účinnosti a na které přímo dopadal derogační důvod. Vyloučení jejich aplikace, a to případně i do minulosti [srov. např. náleze ze dne 18. prosince 2007 sp. zn. IV. ÚS 1777/07 (N 228/47 SbNU 983)], by totiž bez přijetí nové právní úpravy nevedlo k poskytnutí ochrany těmto základním právům, nýbrž by zásah do nich učinilo ještě intenzivnějším. Jako na exaktní příklady lze v této souvislosti poukázat na zrušení právní úpravy správního soudnictví nálezem ze dne 27. června 2001 sp. zn. Pl. ÚS 16/99 (N 96/22 SbNU 329, 276/2001 Sb.) nebo zrušení redukční hranice pro výpočet procentní výměry důchodu nálezem ze dne 23. března 2010 sp. zn. Pl. ÚS 8/07 (N 61/56 SbNU 653, 135/2010 Sb.). Není náhodou, že v obou těchto případech byl zákonodárci poskytnut dostatečný časový prostor pro přijetí ústavněkonformní úpravy, neboť (přinejmenším) srovnatelné důsledky, jaké Ústavní soud vytkl zrušeným právním úpravám, by ve vztahu k

dotčeným jednotlivcům bývala měla i, byť krátkodobá, absence jakékoliv právní úpravy předmětných právních vztahů [srov. náleze ze dne 20. listopadu 2001 sp. zn. II. ÚS 163/99 (N 177/24 SbNU 319)]. V případě nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 se nejedná o stejnou situaci, protože právo na podání dovolání není zaručeno ústavním pořádkem. Není však důvod, aby se pro jeho aplikaci ve vztahu k období, během něhož bylo stále účinným právním předpisem, neuplatnila obdobná východiska jako ve výše uvedených věcech.

28. Uvedené samozřejmě nevylučuje možnost domáhat se ochrany svého základního práva ústavní stížností proti rozhodnutí dovolacího soudu, jímž byla posouzena otázka přípustnosti dovolání. Není přitom podstatné, zda tato rozhodnutí byla přijata před uveřejněním předmětného derogačního nálezu ve Sbírce zákonů, nebo až následně. Důvodem vyhovění ústavní stížnosti ale nemůže být pouhý fakt, že v daném případě bylo aplikováno Ústavním soudem zrušené ustanovení zákona, nýbrž to, že v důsledku jeho konkrétní aplikace došlo k porušení základních práv a svobod stěžovatele. Ustanovení § 237 odst. 1 písm. c) občanského soudního řádu tak i nadále zůstává aplikovatelným právním předpisem pro posouzení přípustnosti dovolání, jež byla podána v době jeho účinnosti, tj. až do jeho zrušení uplynutím dne 31. prosince 2012.

29. Lze tedy konstatovat, že odmítnutím dovolání stěžovatele pro nepřípustnost nedošlo k porušení jeho základního práva na spravedlivý proces.

IV./b

Obecně k přezkumu rozhodnutí o přiznání zadostiučinění za nemajetkovou újmu

30. Stěžejní námitka stěžovatele se týká nesprávného stanovení výše zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou průtahy v řízení. Ústavní soud v této souvislosti podotýká, že se otázkou stanovování výše předmětné náhrady opakovaně zabýval ve své dosavadní judikatuře. Ještě před tím, než mohl zaujmout stanovisko k odůvodněnosti námitky stěžovatele, proto považoval za vhodné shrnout z této judikatury vyplývající základní východiska ústavněprávního přezkumu.

31. V první řadě je třeba uvést, že ačkoliv zadostiučinění podle § 31a odst. 1 zákona č. 82/1998 Sb. není koncipováno toliko pro případy průtahů v řízení, jedná se nepochybně o účinný prostředek, kterým zákonodárce vytvořil prostor pro následnou kompenzaci negativních důsledků porušení základního práva účastníka řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny a čl. 6 odst. 1 a čl. 13 Úmluvy. Tento institut tak nepochybně slouží naplňování ústavních záruk spravedlivého procesu. Mají-li totiž soudy nebo správní orgány dostát své povinnosti a poskytnout jednotlivci, jenž se na ně obrátí v důvěře v jejich rozhodování, účinnou ochranu jeho právům, je zřejmé, že tak musí učinit v určitém (s ohledem na konkrétní okolnosti) přiměřeném časovém rámci. Bezdůvodné prodlužování řízení se naopak může projevit v nejrůznějších formách újmy, a to nejen v jeho majetkové sféře, nýbrž též i v jeho sféře osobnostní.

32. Složitost takto vymezeného předmětu kompenzace se promítá i do způsobu určení, v jaké výši bude poskytnuta. Ustanovení § 31a zákona č. 82/1998 Sb. v tomto směru nedává k dispozici žádný jednoduchý vzorec, resp. žádnou exaktní metodu, nýbrž vymezuje určitá kritéria, jež musí být při úvaze příslušných orgánů o výši zadostiučinění zohledněna. Je namístě podotknout, že jejich posouzení je primárně

otázkou aplikace „podústavního“ práva, k němuž je povolán v první řadě příslušný správní úřad, jenž při uplatnění nároku na zadostiučinění jedná za stát, a následně obecné soudy při rozhodování o žalobě proti státu, nebyl-li žadatel spokojen s přiznanou částkou. I zde je však nezbytné akcentovat požadavek ochrany základních práv účastníků řízení, a to zejména principy rovnosti před zákonem a zákazu svévole, jež se promítají do způsobu, jakým tyto orgány musí při posuzování jednotlivých nároků rozhodovat.

33. Rozhodování o přiznání zadostiučinění sestává z povahy věci ze tří kroků. Prvním z nich je zodpovězení otázky, zda bylo vydáno nezákonné rozhodnutí nebo zda došlo k nesprávnému úřednímu postupu. Bylo-li tomu tak, je třeba posoudit, zda v jeho důsledku vznikla určité osobě nemateriální újma. Posledním krokem zůstává stanovení výše zadostiučinění.

34. Má-li nesprávný úřední postup spočívat v nepřiměřené délce řízení, jako je tomu i v dané věci, posouzení její existence bude vždy výsledkem vyhodnocení konkrétních skutkových okolností. Pokud však jde o vznik nemajetkové újmy, uplatní se domněnka, že nepřiměřená délka řízení takovouto újmu stěžovateli působí, aniž by v tomto směru musel předkládat jakékoliv důkazy [srov. náleze ze dne 19. května 2010 sp. zn. II. ÚS 862/10 (N 110/57 SbNU 403), bod 14; náleze ze dne 21. září 2011 sp. zn. I. ÚS 1536/11, body 23 až 28]. Existence této domněnky je v podstatě dovozována z jiného předpokladu, a to, že účastník uplatňuje v řízení svá práva v dobré víře ve správnost svých tvrzení, přičemž bezdůvodné oddalování rozhodnutí pro něj znamená přetrvávání nejistoty plynoucí ze samotné možnosti, že o jeho nároku bude rozhodnuto jinak. To platí nepochybně i ohledně nákladů řízení, které vzhledem k jejich možné výši nelze jako významný aspekt (nejen) soudních řízení bagatelizovat. Opominout ale nelze ani důsledky této nejistoty pro budoucí jednání účastníka neboli celkové plánování jeho věcí, případně i ve vztahu k jeho zdraví a osobnímu nebo rodinnému životu, jež v závislosti na předmětu řízení a souvisejících okolnostech mohou vzniknout. Ústavní soud považuje uvedenou domněnku vzniku nemajetkové újmy za plně odpovídající smyslu ústavních záruk spravedlivého procesu. Jinými slovy, její aplikace představuje ústavněkonformní výklad § 31a zákona č. 82/1998 Sb., neboť umožňuje účinnou ochranu základního práva účastníků řízení na projednání věci v přiměřené lhůtě, byť ji uvedené ustanovení výslovně nestanoví. Zároveň je třeba zdůraznit, že pouhým výkladem (a nikoliv výslovným rozhodnutím zákonodárce) nelze dovést fikci vzniku takovéto újmy. Navzdory akceptované pravděpodobnosti jejího vzniku proto nelze vyloučit, že v konkrétním případě bude její existence ze strany státu nebo územního celku vyvrácena.

35. Uvedené pojetí je kompatibilní nejen se závěry Evropského soudu pro lidská práva, jež vyslovil ve vztahu k otázkám kompenzace nemajetkové újmy způsobené průtahy v řízení podle právních předpisů členských států, nýbrž i jeho vlastním přístupem při rozhodování o spravedlivém zadostiučinění podle čl. 41 Úmluvy v případech, kdy konstatuje porušení práva stěžovatele na projednání věci v přiměřené lhůtě ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy. Ústavní soud v této souvislosti opakovaně poukázal zejména na již stěžovatelem zmiňovaný rozsudek velkého senátu *Apicella proti Itálii*, v němž Evropský soud pro lidská práva připustil jako východisko „pevnou, byť vyvratitelnou domněnku, že nepřiměřená délka řízení způsobuje nemajetkovou újmu“ (bod 93 rozsudku). Nelze přehlédnout, že na toto východisko upozorňuje i důvodová zpráva k § 31a zákona č. 82/1998 Sb., z čehož lze usuzovat, že jeho

akceptace v aplikační praxi odpovídá i intenci zákonodárce (sněmovní tisk č. 1117/0, Poslanecká sněmovna, IV. volební období, 2002-2006, Důvodová zpráva. Zvláštní část. K bodu 26). Na druhé straně judikatura uvedeného soudu akceptuje, že v některých případech vzniká toliko nepatrná nemajetková újma (např. rozsudek ze dne 22. února 2001 ve věci stížnosti č. 33076/96 – *Szeloch proti Polsku*, bod 122). Tyto případy však budou patrně výjimkou a bude na vnitrostátních soudech, aby takovýto závěr dostatečným způsobem odůvodnily ve svých rozhodnutích (srov. nález sp. zn. I. ÚS 1536/11, bod 27).

36. Jsou-li splněny uvedené předpoklady, musí být nakonec rozhodnuto o výši předmětného zadostiučinění. Kritéria pro její určení zakotvuje § 31a odst. 2 a 3 zákona č. 82/1998 Sb., přičemž jejich posouzení je především věcí obecných soudů, resp. správního úřadu rozhodujícího o uplatněném nároku. Jejich rozhodnutí však musí dostát následujícím ústavněprávním požadavkům.

37. V první řadě je nezbytné, aby rozhodnutí soudu o přiznání zadostiučinění v určité výši bylo s ohledem na požadavek vyloučení svévole přezkoumatelné, a tedy aby v něm byla dostatečným způsobem vyložena kritéria, jakými se při jejím určení řídil. Tyto úvahy musí zároveň obstát i z hlediska principu rovnosti před zákonem a z něho vyplývajícího požadavku shodné interpretace zákona ve stejných věcech [srov. nález ze dne 9. července 1998 sp. zn. III. ÚS 206/98 (N 80/11 SbNU 231); rovněž nález ze dne 28. března 2011 sp. zn. I. ÚS 192/11, body 16 a 20], čehož lze dosáhnout právě tím, že obecné soudy vždy konkrétně a jednoznačně uvedou základní částku zadostiučinění včetně její procentní modifikace podle zákonem stanovených kritérií, resp. podle kritérií vyplývajících z judikatury soudů, Evropský soud pro lidská práva nevyjímaje (srov. nález sp. zn. I. ÚS 192/11, bod 20; nález sp. zn. I. ÚS 1536/11, body 42, 43 a 59). Jejich výčet uvedený v § 31a odst. 3 písm. b) a e) zákona č. 82/1998 Sb. je samozřejmě jen demonstrativní a nebrání soudu přihlédnout i k jiným kritériím, která se z hlediska doby projednání věci ukáží být s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu významná (srov. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 4761/2009; též usnesení ze dne 19. října 2011 sp. zn. I. ÚS 1023/11, bod 23). Patří mezi ně i délka řízení o přiznání zadostiučinění nemajetkové újmy způsobené nepřiměřenou délkou řízení (srov. rozsudek velkého senátu *Apicella proti Itálii*, bod 96; též nález sp. zn. II. ÚS 862/10, bod 16; nález ze dne 21. června 2011 sp. zn. I. ÚS 562/11, bod 18).

38. Pokud jde o předmětnou výchozí částku, Ústavní soud opakovaně aproboval hodnocení Nejvyššího soudu, jenž ji pro první dva roky a dále pro každý následující rok řízení vymezil rozmezím 15 000 až 20 000 Kč (srov. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3026/2009; dále též např. nález sp. zn. I. ÚS 192/11, bod 22). Tím Nejvyšší soud zohlednil i relevantní judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, k čemuž je však třeba dodat, že Ústavní soud považuje stěžovatelem uváděnou částku v rozmezí 1000 až 1500 € za každý rok řízení, v němž došlo k průtahům (rozsudek první sekce Evropského soudu pro lidská práva ze dne 10. listopadu 2004 ve věci stížnosti č. 64890/01 – *Apicella proti Itálii*, bod 26), jen za orientační. V řadě judikátů ve věci stížností proti České republice totiž uvedený soud přiznal zadostiučinění v podstatně menší výši, přičemž šlo o věci s podstatně významnějším předmětem řízení či s delší nebo srovnatelnou délkou řízení [k tomu bliže (včetně přehledu judikatury Evropského soudního dvora) nález ze dne 9. prosince 2010 sp. zn. III. ÚS 1320/10]. Snížení výše přiznávané částky odůvodňuje i skutečnost, že porušení základního práva na projednání věci v přiměřené lhůtě bylo konstatováno a kompenzováno již na vnitrostátní úrovni.

Takovýto závěr odráží nejen subsidiaritu poskytování ochrany ze strany Evropského soudu pro lidská práva, nýbrž i jiné výhody takového uznání pro stěžovatele, mezi něž patří rychlost řízení, jakož i jeho průběh ve vlastním jazyce účastníka (srov. rozsudek velkého senátu *Apicella proti Itálii*, bod 136).

39. Akceptování uvedeného rozmezí samozřejmě neznamená jeho neměnnost. Jeho určení rovněž nezabývá obecné soudy povinnosti individuálního posouzení každého případu a stanovení adekvátního zadostiučinění v závislosti na něm, a to eventuálně i mimo toto rozmezí, ať už se bude jednat o snížení nebo zvýšení předmětné částky (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1320/10). Výjimečně přitom bude přicházet v úvahu, aby v případě, že účastníku řízení vznikla v důsledku nepřiměřené délky řízení toliko nepatrná újma, např. vzhledem k významu předmětu řízení pro poškozeného, postačovalo jako zadostiučinění pouhé konstatování porušení základního práva (srov. rozsudek *Szeloch proti Polsku*, bod 122; dále rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. září 2010 sp. zn. 30 Cdo 1209/2009; usnesení ze dne 23. března 2011 sp. zn. I. ÚS 29/11). K tomu je třeba dodat, že absence výslovného označení základní částky, ze které vycházel obecný soud, nebo matematického vyjádření metodiky výpočtu přiznaného zadostiučinění, aniž by Ústavní soud od těchto požadavků upouštěl, sama o sobě neodůvodňuje závěr o porušení základního práva poškozeného, pokud by s ohledem na (v odůvodnění výslovně) zohledněná relevantní kritéria bylo zřejmé, že výsledek řízení je ústavněprávně aprobovatelný (srov. usnesení ze dne 26. července 2011 sp. zn. I. ÚS 1938/11).

40. Za relevantní kritérium přezkumu, na jehož základě může Ústavní soud zasáhnout do hodnocení obecných soudů, lze nakonec považovat i to, zda zadostiučinění přiznané v určité výši je vzhledem ke konkrétním okolnostem případu vůbec způsobilé plnit svou kompenzační funkci. Jinými slovy jde o to, zda příslušné závěry nelze považovat za „extrémní“ v tom smyslu, že se zcela vymykají smyslu a účelu dané právní úpravy (srov. nález sp. zn. III. ÚS 1320/10).

41. Ústavní soud podotýká, že ambicí výše uvedeného shrnutí není sjednocování judikatury obecných soudů týkající se rozhodování o předmětném zadostiučinění, nýbrž zpřehlednění kritérií, jež lze v souladu s dosavadní judikaturou považovat za relevantní pro ústavněprávní přezkum napadených rozhodnutí. I v tomto případě se přitom uplatní základní charakteristika postavení Ústavního soudu ve vztahu k obecným soudům, podle níž je oprávněn přezkoumávat jejich skutkové a právní závěry pouze z toho hlediska, zda jejich postupem nedošlo k porušení základních práv a svobod [srov. např. nález ze dne 25. ledna 1995 sp. zn. II. ÚS 45/94 (N 5/3 SbNU 17)]. Takovýto případ přitom představuje především porušení některé z norem podústavního práva v důsledku svévole (např. nerespektováním kogentní normy) anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus). Z těchto pozic tak přistoupil i k přezkumu napadených rozhodnutí, jimiž podle stěžovatele mělo k takovému porušení dojít.

IV./c

Věcné hodnocení rozhodnutí o přiznání zadostiučinění

42. Ústavní stížností brojí stěžovatel proti právním závěrům obecných soudů ohledně přiměřenosti délky řízení vedených u Okresního soudu v Prostějově pod sp. zn. 14 E 1076/99 a sp. zn. 14 E 1077/99 a výše poskytnutého zadostiučinění za vzniklé

průtahy. Vychází přitom z toho, že za nepřiměřenou délku řízení je třeba v obou případech považovat jejich celkovou délku, čemuž odpovídala i jím uplatněná částka. V daném případě se však nejedná o argument dostačující. Obecné soudy dospěly k závěrům, že v prvním řízení došlo k průtahům v letech 2000 až 2003 a ve druhém je dokonce vyloučily. Ve svých rozhodnutích podrobně vysvětlily, z jakých důvodů jejich existenci shledaly jen v tomto období, zdůrazňujíc specifika předmětných typů exekučních řízení a konkrétní okolnosti jejich průběhu. Jejich hodnocení, zejména pokud jde o odůvodnění rozsudku soudu prvního stupně, tak nepochybně ob stojí, k čemuž lze dodat, že kromě výše zmíněného poukazu na celkovou délku řízení stěžovatel neuvedl žádné jiné argumenty, které by tyto závěry obecných soudů zpochybňovaly. Neučinil tak nakonec ani v předchozích řízeních.

43. V dalším přezkumu se tak Ústavní soud omezil na námitky týkající se stanovení výše zadostiučinění v řízení vedeném pod sp. zn. 14 E 1076/99, neboť vzhledem k závěru o absenci průtahů ztratily obdobné námitky ve vztahu k druhému řízení opodstatnění. Ani zde se však s argumentací stěžovatele nemohl ztotožnit.

44. Jak vyplývá z rozsudku soudu prvního stupně, obecné soudy vyšly z předpokladu, že v důsledku uvedených průtahů v řízení byla stěžovateli učiněna újma. Stěžovatel se však mýlí, pokud se domnívá, že v jeho případě považovaly za dostatečnou kompenzaci pouhé konstatování porušení jeho základního práva na projednání věci v přiměřené lhůtě. Jejich rozhodnutími totiž byla shledána částečná důvodnost jeho nároku a bylo mu přiznáno zadostiučinění ve výši 10 000 Kč. Obecné soudy zároveň podrobným způsobem vysvětlily, z jakého důvodu došlo k jeho přiznání právě v této výši, přičemž přihlídlly nejen k celkové době řízení, ale i ke konkrétním okolnostem dané věci a významu předmětu řízení pro stěžovatele, který považovaly za malý. Hodnocení žádného z těchto kritérií stěžovatel nezpochybňuje.

45. Postupu obecných soudů lze nicméně vytknout, že při stanovení výše zadostiučinění neurčily jeho základní částku a neuvedly její procentní modifikace podle jednotlivých relevantních kritérií. I v tomto případě je však nezbytné zvažovat průmět tohoto pochybení do výsledku řízení. Podstatné je, že i když ve svém rozhodování zvolily opačný postup a předmětnou částku stanovily jako určitou formu (symbolické) omluvy ze strany státu, při jejím určení vycházely z kritérií vyplývajících z § 31a odst. 2 a 3 zákona č. 82/1998 Sb. a své závěry dostatečným způsobem odůvodnily. S ohledem na jimi provedené hodnocení těchto kritérií přitom nelze výši stěžovateli přiznaného zadostiučinění považovat za jsoucí v extrémním nepoměru s částkou, kterou by bylo možné dovodit výše uvedeným postupem ze základní částky stanovené v judikaturou obecných soudů akceptovaném rozmezí (srov. rozsudek sp. zn. 30 Cdo 3026/2009) za roky trvání řízení. Předmětné pochybení tak nemělo vliv na přezkoumatelnost napadených rozhodnutí.

46. Ústavní soud závěrem stručně poznamenává, že ačkoliv stěžovatel namítal nepřezkoumatelnost závěru obecných soudů, podle něhož nevyužily účinné procesní prostředky nápravy průtahů v řízení, takováto výtká z jejich odůvodnění nevyplývá, a tedy nemohla být aplikována ani při úvahách o výši předmětného zadostiučinění. Ani z tohoto důvodu proto nemohl přisvědčit tvrzení stěžovatele, že napadenými rozhodnutími bylo porušeno jeho základní právo na spravedlivý proces.

IV./d

Námitka neprovedení výslechu svědků

47. Pro úplnost Ústavní soud dodává, že stěžovatel namítal i neprovedení důkazu výslechem několika svědků ze strany soudu prvního stupně, této námitce však nebylo možné přiznat ústavněprávní relevanci. Již soud prvního stupně uvedl, že tyto výslechy neprovedl pro jejich nadbytečnost, s čímž se ztotožnil i odvolací soud. Jejich stručné odůvodnění tohoto postupu považuje Ústavní soud za postačující.

IV./e

Závěr

48. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud neshledal opodstatněnost ústavní stížnosti, pročež jí podle § 82 odst. 1 zákona o Ústavním soudu zamítl.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 6. března 2012

Vlasta Formánková v. r.
předsedkyně senátu

Za správnost vyhotovení:
Jitka Chmelová